یەمەن- مەترسییەکانی فراوانبوونی جەنگ و تێکچوونی ئاسایشی ناوچەکە.. فەرمان محەمەد

گرژییەکان بە خێرایی بەرز دەبنەوە و دەکێشرێنە ناو ململانێیەکی ناوچەییەوە. وەک چۆن ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست چەندین جار ئەوەی نیشانداوە، کە بەرزبوونەوەی گرژییەکان دەتوانێت بەخێرایی بە شەڕێکی جددی بگۆڕێت. بەم شێوەیەش ترس لە ململانێیەکی فراوانتر لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەرک پێدەکەین؛ ترسی ئەوەی کە گرژییەکان لەسەر شەڕی غەززە و هاوکاتیش گرژییەکانی یەمەن، بڕژێتە ناو ململانێیەکی ناوچەیی فراوانترەوە.

ئاڵۆزییەکانی جیهان ڕووەو هەڵکشانن و دەبینین، کە لە ئۆکرانیا شەڕەکە درێژەی کێشاوە و کۆتایی نەهاتووە. شەڕی غەزەش پێدەنێتە قۆناغێکی مەترسیدار و پاشان شەڕی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و تێکڕای جیهان ماندووەتی شەڕ و مەترسی لەدەستدانی بەرژەوەندیی و تێکچوونی نەزمی جیهانی پێوەدیارە. ئێستاش ناوچەکە ڕووبەڕووی جەنگێکی تری دەستێکی نزیکی ئێران دەبێتەوە، کە دوژمنی سەرسەختی ئەمریکایە، ئەویش یەمەنە. حووسییەکان بەهەندێک داینامیکی ئاڵۆز و گرۆوەکی بەرز یاریی دەکەن، لەژێر سێبەری سەرکردەی جیهانی ئیسلامیی شیعە کە ئێرانە و لە بەرانبەردا سعوودیە سەرکردەی ئیسلامی سوونەیە، کە شەڕی ناوخۆی یەمەن لە ڕاستیدا بووەتە شەڕێکی بەوەکالەت لەنێوان هەردووک زلهێزی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لەلایەک و هەروەها ئێران لەگەڵ ئەمریکا و ڕۆژاوا لەلایەکی دیکەوە.

بەریتانیا، ئەمریکا و ئەو هاوپەیمانییەی کە بە سەرۆکایەتیی ئەمریکا پێکهاتووە زیاتر لە دەیان هێرشی بە سەر ئامانجەکانی حووسییەکان لە یەمەن دەستپێکرد. واشنتۆن و لەندەن ڕێگەیان بە فڕۆکە جەنگییەکانیاندا، کە هێرش بکەنە سەر ئەو شوێنەی کە بە قەڵای حووسییەکان ناودەبردرێت. ئەم هێرشە دوای ئەوە دێت کە حووسییەکان هەڵمەتێکی دوو مانگەیان ئەنجامدا، کە بە فڕۆکەی بێفڕۆکەوان هێرشیان کردە سەر کەشتییەکان لە دەریای سووردا، کە بە گوتەی خۆیان پشتیوانیی لە فەلەستینییەکانی غەززە دەکەن. لەهەمان کاتدا حووسییەکان بە ئاشکرا ڕایدەگەیەنن کە کەشتییە

ئیسڕائیلییەکان دەکەنە ئامانج. بەم جۆرە هێرشەکان بە سەرەکایەتی ئەمریکا مەترسییەکانی ململانێی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی فراوانتر و خێراتر کرد. حووسییەکان هۆشداریی دەدەن کە تۆڵە دەکەنەوە و بەڵێن دەدەن بەردەوام بن لە هێرشەکانیان بۆ سەر کەشتیوانی نێودەوڵەتیی و بەرژەوەندییەکانی ئیسڕائیل- ئەمریکا. ئەمەش لەلای کەسانی سیاسیی، شرۆڤەکار و بیرمەندان بووەتە مەترسیی و ڕایانگەیاندووە، کە بەردەوامیی پەککەوتنی بازرگانیی دەریایی، ڕەنگە ببێتە هۆی بەرزبوونەوەی نرخی وزە و خۆراک.

لێرەدا دەکرێت بپرسین حووسییەکان کێن؟

حووسییەکان گرووپێکی میلیشیایی یەمەنین، کە بە ناوی دامەزرێنەرەکەیان حووسێن بەدرەددین حووسییەوە ناونراوە و نوێنەرایەتیی لقی زەیدی ئیسلامیی شیعە دەکەن. ئەوان لە هەشتاکانی سەدەی ڕابوردوودا بە دژایەتیی کاریگەریی سعوودیە لە یەمەن سەریان هەڵدا. ئەو گرووپە کە بە زیاتر لە سەت هەزار چەکدار دەخەمڵێندرێت و ناوی فەرمییان ئەنسارولڵایە، زۆربەی ڕۆژاوای وڵات بەڕێوەدەبەن و بەرپرسی کەنارەکانی دەریای سوورن و بەشێکی زۆری وڵاتی کۆنتڕۆڵکردووە، لەنێویاندا گەرووی “بابولمەندەب” کە بەرەو دەریای سوور دەکشێت.
حووسییەکان، هاوپەیمانی ئێرانن و لە شەڕێکی ناوخۆدا دەستیان بەسەر بەشێکی زۆری یەمەندا گرت، لەگەڵ هێرشی ئیسڕائیل بۆ سەر غەززە، بۆ ئەوەی پشتیوانیی خۆیان بۆ حەماس نیشان بدەن، بەڵێنیاندا کە هێرش بکەنە سەر ئەو کەشتیانەی کە پەیوەندییان بە ئیسڕائیلەوە هەیە، یان بەرەو بەندەرەکانی ئیسڕائیل دەڕۆن.
حووسییەکان دەڵێن، ڕێگریی لە کەشتییە ئیسڕائیلیی و ئیسڕائیلییەکان دەکەین، کە بە گەرووی بابولمەندەبدا تێبپەڕن، بە ئەوەی فشار بخەنە سەر ئیسڕائیل بۆ ئەوەی لانیکەم ڕێگە بە یارمەتی مرۆیی پێویست بدات، بچێتە ناو کەرتی غەززەوە، کە ئیسڕائیل لە ماوەی سێ مانگی ڕابوردوودا گەمارۆی داوە. حووسییەکان لە ١٩ی ئەم مانگەدا سەرنجی جیهانی ڕاکێشا، کاتێک فەرماندەیی کەشتیی بارهەڵگری گالاکسیی کرد و دواتر کردیان بە شوێنێکی سەرنجڕاکێشی گەشتیاریی.
لە کاتێکدا کەشتیوانیی جیهانیی کاریگەری قووڵی لەسەر بووە، کۆمپانیا گەورەکانی کەشتیوانیی بە تەواویی، خۆیان لە دەریای سوور دوور خستووەتەوە، بەڵام سەرەڕای ڕێگرییەکانیان، حووسییەکان زیانێکی کەمیان بە کەشتییەکان گەیاندووە و خۆیان لە کوشتن یان بریندارکردنی خەڵکەکەی ناو کەشتییەکان بەدوور گرتووە.

گۆڕینی تاکتیک لە هێرشەکانیاندا؛ لە سەرەتای مانگی یەکدا، حووسییەکان دەستیان کرد بە بەکارهێنانی کەشتیی بێسەرنشین و لە ماوەی ڕابووردوودا ئەو گرووپە بەلەم و فڕۆکەی بێفڕۆکەوانیان بەکارهێناوە، کە لە کاتی بەرکەوتن لەگەڵ کەشتییەکانی دیکەدا دەتەقنەوە. لە کاتێکدا ئەو گرووپە تاکتیکی گۆڕیوە، بەڵام چالاکییەکانیان لە دەریای سوور ڕانەگرتووە.
ڕاپۆرتێکی ئەم دوواییەی کۆمپانیای ویندوارد کە کۆمپانیایەکی شیکاریی دەریاییە، دەریخستووە کە لەوەتەی حووسییەکان دەستیان بە هێرشەکانیان کردووە بۆ سەر دەریای سوور، ژمارەی ئەو ڕێڕەوانەی کە بە هێڵی کەشتیوانییە گرنگەکەدا تێدەپەڕن، زۆر دابەزیووە. لە هەفتەی دووەمی مانگی کانوونی دووەمدا، کەشتییە کۆنتێنەرەکان کە بە دەروازەی باشووری دەریای سوور، گەرووی بابولمەندەب تێدەپەڕن، بە بەراورد لەگەڵ تێکڕای هەفتانەی ساڵی ٢٠٢٣، بە ڕێژەی ٧٠% کەمیکردووە. لە هەمان کاتدا 136% زیادبوونی گەشتەکان لە ڕێگەی “کیپی هیوای باش”ـەوە هەبووە.

گرژییەکانی دەریای سوور و هەڵوەستی ئەنجوومەنی ئاسایش:
ئەنجوومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان چەندین جار داوای کۆتاییهێنانی بە هێرشی حووسییەکانی کردووە. ئەوە بوو ئەنجوومەنەکە بە کۆتاییهێنان بە هێرشی حووسییەکان بۆ سەر کەشتیوانی نێودەوڵەتیی لە دەریای سوور، بەپەلە بڕیارنامەیەکی پەسەند کرد، سەرەڕای نیگەرانی ڕووسیا و چین.
بڕگەیەکی سەرەکیی بڕیارنامەی ئەنجوومەنی ئاسایش، ڕۆژی چوارشەممە کە لەلایەن ئەمریکا و ژاپۆنەوە سپۆنسەر کراوە، ئاماژەی بە مافی وڵاتانی ئەندامی نەتەوە یەکگرتووەکان کردووە، بەپێی یاسا نێودەوڵەتییەکان، “بە بەرگریکردن لە کەشتییەکانیان، لەنێویاندا ئەوانەی کە ماف و ئازادییەکانی کەشتیوانیی تێکدەدەن ڕووبەڕووی سزای نێودەوڵەتی بکرێنەوە”. ئەو بڕگەیە گەیشتە پشتگیرییەکی ناڕاستەوخۆی ئۆپەراسیۆنی پاسەوانیی، کە هێزێکی دەریایی فرەنەتەوەیی و ئەمریکا سەرکردایەتی دەکات، بۆ بەرگریکردن لە کەشتییە بازرگانییەکانییە نێودەوڵەتییەکان. هاوکات وتەبێژی حووسییەکان بڕیارنامەکەی بە “گەمەی سیاسیی” ناوبردوو و ڕەتیکردەوە و ڕایگەیاند، ئەوە ئەمریکایە کە یاسا نێودەوڵەتییەکان پێشێل دەکات.
دەستتێوەردانی ئەمریکا و بەریتانیا ڕەنگە بەسوودی حووسییەکان بشکێتەوە؛ حووسییەکان دەتوانن لە بەرزبوونەوەی گرژی لە ئاستی ناوخۆیی و نێودەوڵەتیی قازانج بکەن و زلهێزی نێودەوڵەتیی و

ناوچەیی بخزێننە ناو یارییەکەوە، بەمەش ڕێگریان لێناکرێت و لە ڕاستییدا دەکرێت زیاتر بوێرییان پێبدرێت.
شەوی پێنجشەممە، ئەمریکا و بەریتانیا چەندین شوێنیان لە یەمەن بەردومان کرد، ئەمەش ڕۆژێک دوای ئەوەی ئەو مووشەکانەیان خستە خوارەوە، کە لەلایەن حوسییەکانەوە لە دەریای سووردا ئاڕاستەکرابوون، فەرماندەی ناوەندیی ئەمریکا ڕایگەیاند، لە ماوەی ٢٤ کاتژمێردا، هێزەکانی بەریتانیا و ئەمریکا ١٨ فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی هێرشبەر، دوو مووشەکی کروزی دژە کەشتیی و یەک مووشەکی بالیستیی دژە کەشتییان لە دەریای سوور خستووەتە خوارەوە.
ئەمەش یەکەمجارە لەم شەڕەدا ئەمریکا یان هاوپەیمانەکانی، هێرش بکەنە سەر خاکی یەمەن.
ئەگەرەکانی فراوانبوونی ململانێ و شەڕی بەوەکالەت؛ ئەگەر شەڕ لەگەڵ حووسییەکان پەرە بستێنێت - بە نموونە ئەگەر ئێران بڕیار بدات چەکی زیاتر بە حووسییەکان دابین بکات - ئەوا ئوسترالیاش کە هاوپەیمانی سەرەکیی ئەمریکایە دەچێتە ژێر فشارێکی زیاترەوە بۆ ناردنی سەرچاوەی سەربازیی. شەڕی ناوخۆی یەمەن لە ساڵی ٢٠١٤ دەستیپێکرد، کاتێک حووسییەکان دەستیان کرد بە هێرشکردنە سەر هێزە ئەمنییەکانی حکوومەتی یەمەن. حووسییەکان لەگەڵ ئێران هاوپەیمانن، حکوومەتی یەمەنیش لەگەڵ سعوودیە و ئیماراتی یەکگرتووی عەرەبیی هاوپەیمانە و چەند ساڵێکە شەڕی بەوەکالەت و سیبەری ئێران-سعوودیە دەکەن. لە سەرەتای ساڵی ٢٠٢٣ بە ناوبژیوانی چین ڕێککەوتنی ئاشتیی نێوان ئێران و سعوودیە ئەنجامدرا و لە ئەنجامدا گرژییەکانی نێوان حووسییەکان و حکوومەت کەم بووەوە.

پشتگیریی ئێران یان بوێریی و توانای ناوخۆیی؛ لە کاتێکدا هێشتا هەندێک گرژیی لە ئارادایە، بەڵام پێدەچێت خراپترینی شەڕی ناوخۆ، لانیکەم بۆ ئێستا کۆتاییهاتبێت و لە نێوان ئەو پێشهاتانەشدا حووسییەکان بەو باوەڕەوە گەیشتوون، کە لە ململانێکان سەرکەوتنیان بەدەستهێناوە. بەو هەستەیان ئەوەندە بوێرانەبوون، کە هەست بە بەهێزبوون بکەن بە ئەوەی لە سنوورەکانی یەمەن تێبپەڕێنن و کردەی سەربازی لە دەریای سووردا ئەنجام بدەن، کە لە جیهاندا بە یەکێک لە قەرەباڵغترین کەناڵی کەشتیوانیی دادەندرێت. لەگەل ئەوەشدا حووسییەکان ئامادەی کەمکردنەوەی چالاکییەکانیان نین، بەڵکوو گرینگی زیادتر بە پەرەسەندنی هێرشەکانیان دەدەن.

فەرمان محەمەد
ئیتاڵیا/ زانکۆی بۆڵۆنیا

بۆچی بڕیارنامەی ٣٧٧ و ماددەی ٩٩ی پەیماننامەی UN نەیانتوانی شەڕی غەززە بووەستێنن؟..

فەرمان محەمەد

ئاشکرایە کە بڕیارنامەی ٣٧٧ و ماددەی ٩٩ بەدرێژایی مێژووی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ١٩٤٥ەوە زۆر بەدەگمەن پەنایان بۆ بردراوە، بەڵام لە ماوەی ٧٠ ڕۆژی شەڕی ئیسرائیل-حەماس، سکرتێری گشتیی، هەموو دەستەڵات و کارتەکانی سنووری دەستەڵاتی خۆی بەکارهێناوە بۆ وەستاندنی شەڕ.

لێرەدا دەکرێت بپرسین ئاخۆ نەتەوە یەکگرتووەکان، دەتوانێت یارمەتیدەر بێت لە هەوڵەکانی بۆ وەستاندنی شەڕی ئیسرائیل و حەماس، وەک ئەرکی سەرەکیی خۆی؟

ئەرکی سەرەکیی نەتەوە یەکگرتووەکان پاراستنی ئاشتی و ئاسایشی نێودەوڵەتییە. لە بەشی شەشەمی میساقەکەدا چارەسەرکردنی ناکۆکییەکان بەشێوەیەکی ئاشتییانە، لەڕێگەی دەستێوەردانی ئەنجومەنی ئاسایشەوە، بە ڕێگەکانی وەک دانوستاندن، نێوەندگیریی، ناوبژیوانیی و بڕیاری دادوەریی دیاریکراوە.

ئەنجومەنی ئاسایش دەتوانێت لێکۆڵینەوە لە هەر ناکۆکییەک یان بارودۆخێک بکات بۆ ئەوەی بزانێت ئایا ئەگەری ئەوە هەیە ئاشتی و ئاسایشی نێودەوڵەتی بخاتە مەترسییەوە. لە هەر قۆناغێکی ناکۆکییەکەدا، ئەگەر لایەنەکان نەیانتوانی بەڕێگەی ئاشتییانە ناکۆکییەکە یەکلایی بکەنەوە، ئەوە ئەنجومەن دەتوانێت ڕێکاریان شێوازی گونجاو پێشنیار بکات.

ئامانجی سەرەکیشی دەستەبەرکردنی ئاسایشی بەکۆمەڵە، کە بنەمای بەشی حەوتەمی میساقەکەیە، کە دەستەڵات بە ئەنجومەنی ئاسایش دەدات بۆ گرتنەبەری ڕێوشوێنی زۆرەملێ لە سزای دیپلۆماسیی، ئابووریی و دوواتر دەستێوەردانی سەربازیی و چەکداریی لەو دۆخانەی کە هەوڵەکانی چارەسەرکردنی ئاشتیانە شکست دەهێنێت. بەڵام لە کاتی شەڕی ساردا ئەم جۆرە ڕێوشوێنانە بە دەگمەن جێبەجێ دەکران، چونکە گرژییەکانی نێوان ئەمریکا و یەکێتی سۆڤیەت ڕێگریان لە ئەنجومەنی

ئاسایش دەکرد لەسەر ڕێککەوتن و دەرکردنی بڕیار. ئێستاش گێڕاوینەتەوە هەمان دۆخی جەنگی سارد، کە بەجەنگی ساردی دووەم ناودەبردرێت، بەو پێیەی ئەمریکا ڕێگرە لە دەرکردنی هەر بڕیارنامەیەک بۆ وەستاندنی جەنگ.

کەواتە بڕیارنامەی٣٧٧ و مێژووەکەی چییە؟ ئایا دەتواندرێت بەکاربهێندرێت بۆ ئەوەی بەدەوری ڤیتۆی ئەمریکادا تێپەڕێت بۆ وەستاندنی ئەو شەڕە؟
لە مادەی ٢٧، بڕگەی ٣ی میساقەکەدا هاتووە، کە بڕیارنامە جەوهەرییەکانی ئەنجوومەنی ئاسایش پێویستیان بە دەنگی بەڵێی نۆ ئەندام هەیە "لەوانەش دەنگی هاوڕایی ئەندامانی هەمیشەیی". بەڵام زۆرینەی ئەندامانی ئەنجوومەنی ئاسایش هاوڕابوون کە ئامادەنەبوون لە ژووری کۆبوونەوەکە، ناتوانێت ڕێگریی لە ئەرگانی سەرەکیی نەتەوە یەکگرتووەکان بکات، کە بەشێوەیەکی درووست مامەڵە بکات، ئەمەش بەچەوونێک بوو کە دواتر لەلایەن دادگەی دادی نێودەوڵەتیی (ICJ)ـەوە پشتڕاستکرایەوە. زۆرجار لەمپەری بەردەم دەرکردنی بڕیار لە ئەنجوومەنی ئاسایش، بوونی ناکۆکی وڵاتە زلهێزەکان بەتایبەت ڕووسیا و ئەمریکایە، بۆیە پەنا دەبردرێتە بەر ئەم بڕیارنامەیە.
بڕیارنامەی 377؛ کە بە "یەکگرتن بۆ ئاشتیی" ناسراوە، ئامانج لێی چارەسەرکردنی دۆخێکە کە نەتەوە یەکگرتووەکان نەتوانێت بەرپرسیارێتی سەرەکیی خۆی لە پاراستنی ئاشتیی و ئاسایشی نێودەوڵەتییدا جێبەجێ بکات. ئەنجوومەنی گشتیی دەتوانێت بۆ بەکارهێنانی میکانیزمی دانیشتنی تایبەت و لەناکاو کۆببێتەوە، بۆ ئەوەی ڕاسپاردەی بەکۆمەڵ پێشکەش بکەن، بەڵام لەڕووی یاساییەوە پابەندکەر نییە و بابەتەکە درێژ نابێتەوە بۆ بڕیاردانی پابەندکەر، وەک ئەوەی ئەنجوومەنی ئاسایش کە بڕیارەکانی پابەندکەرن.
ئەم بڕیارنامەیە، دەسەڵات بە ئەنجوومەنی گشتیی دەدات، یەکەم: کە لەڕێگەی ئەمینداری گشتییەوە کۆبوونەوەیەک گرێبدات، بۆ دەرکردنی ڕاسپاردە بۆ ئەندامان و ڕێوشوێنی بەکۆمەڵ، لەوانەش بەکارهێنانی هێزی چەکدار لە کاتی پێویستدا. بەڵام لێرەدا بەلایەنی کەمەوە دەبێت ئەندامێکی ئەنجوومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان یان کۆمەڵێک ئەندامی ئەنجوومەنی گشتیی لەگەڵ بانگهێشتکردنی بڕیارنامەکەدا ببن، بۆ ئەوەی بچێتە بواری جێبەجێکردنەوە.

بۆ ئەم بڕیارنامەیە بۆ وەستاندنی شەڕی غەززە بەئەنجام بوو؟
هەموو بڕیارەکانی ئەنجوومەنی گشتیی UNGA تەنیا ڕاسپاردەن، ئەمەش

بەو مانایەیە، کە بە پێچەوانەی هەندێک لە بڕیارەکانی ئەنجوومەنی ئاسایش، ئەم بڕیارنامانە لەڕووی یاساییەوە پابەندکەر نین.
ئەمەش واتە دەتواندرێت پێشنیارەکانی بەبێ هیچ دەرئەنجامێک پشتگوێ بخرێن. ئیسرائیل لە ماوەی ڕابوردوودا چەندین بڕیارنامەی نەتەوە یەکگرتووەکانی پشتگوێ خستووە، ئەمەش بەشێوەیەکی سەرەکیی دەگەڕێتەوە بۆ پشتیوانی دیپلۆماسی واشنتۆن.
گۆتێرێس سەرۆکی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان ڕایگەیاند سەرەڕای ڤیتۆی ئەمریکا واز لە بانگەوازکردن بۆ ئاگربەستی مرۆیی لە غەززە ناهێنێت. ئاماژەی بەوەش دا، "بەداخەوە ئەنجوومەنی ئاسایش نەیتوانیووە ئەو کارە بکات، بەڵام ئەوە نابێتە هۆی ئەوەی بەردەوام نەبم."
چی ئەم بیرۆکەیەی هێنایە ئاراوە؟ لە ئەنجامی جەنگی کۆریا لە ساڵی ١٩٥٠ بیرۆکەی پێشبینیکردنی دەستەڵاتی زیاتر بۆ سکرتێری گشتیی، بۆ ئەوەی ئەگەری شکاندنی بنبەستێک هەبێت، پەسەندکرا. لەو کاتەدا یەکێتی سۆڤیەتی پێشوو، ڕێگریی لە هەر بڕیارێکی ئەنجوومەنی ئاسایش دەکرد بۆ وەستاندنی شەڕەکە، ئەمەش وایکرد بڕیارنامەی ٣٧٧ (V) لە ٣ی تشرینی دووەمی ١٩٥٠ پەسەند بکرێت، ئەمەش دوای ئەوە هات کە ئەمریکا توانی پشتگیریی بۆ ئەو بیرۆکەیە دەستەبەر بکات، کە کۆبوونەوەی گشتیی پێویستی بە بەهێزکردن بوو بۆ بەرزکردنەوەی تواناکانی لە پاراستنی ئاسایشی جیهانییدا.

ئەم بڕیارنامەیە پێشتر لە کوێ بەکارهێنراوە؟

ئەم بڕیارنامەیە بەشێوەیەکی بەرفراوان بەکارناهێندرێت، بەڵام لە ماوەی دەیان ساڵدا چەند جارێک بەکارهێندراوە بۆ چارەسەرکردنی چەند ناکۆکییەک، لەوانە قەیرانی کەنگۆ لە ساڵی ١٩٦٠، ململانێی نێوان هیندستان و پاکستان لە ساڵی ١٩٧١ و ئەفغانستانی سەردەمی سۆڤیەت لە ساڵی ١٩٨٠.
تایبەتمەندییەکی هەرە گرینگی بڕیارنامەکە ئەوەیە کە دووپاتی دەکاتەوە کە ئەنجوومەنی گشتیی ئەگەر بە گونجاوی بزانێت، دەتوانێت پێشنیاری بەکارهێنانی هێز بکات، بەڵام بە قۆناغی ئێستا ئەمە ئەستەمە، چونکە ئەمریکای گەورەزلهێز لە یارییەکەدایە و وڵاتانی عەرەبیش خەریکی پاراستنی بەرژەوەندییەکانیانن.
بەو پێیە، ئەم بڕیارنامەکە چەندین جار بەکار هاتووە، بەڵام تەنیا جارێک جێبەجێ کراوە، ئەویش لە قەیرانی کۆریادا. بڕیارنامەی ٣٧٧A بە بانگهێشتکردنی دانیشتنێکی بەپەلەی ئەنجوومەنی گشتیی لە ساڵی ١٩٥١ بەهۆی نەبوونی کۆدەنگیی لەنێوان ئەندامانی UNSC بەکارهات و بووە هۆی دەرکردنی بڕیارنامەی ٤٩٨ (V)ی نەتەوە یەکگرتووەکان، کە

تێیدا هاتبوو چین لەڕووی سەربازییەوە بەشداریی شەڕی کۆریای کردووە. ئەمەش یەکەمجار بوو، کە نەتەوەیەکگرتووەکان بەهێزی شەڕکەوە وەک دەستدرێژکارێک مامەڵە لەگەڵ نەتەوەیەکدا بکات.

ئەم ئەرکەی یەکگرتن بۆ ئاشتیی، جیاوازە لە ئەرکی ئاشتیپارێزیی ڕێکخراوەکە، یان هێزی فریاگوزاریی نەتەوەیەکگرتووەکان (UNEF)، کە یەکەمیان لە ساڵی ١٩٥٦ بۆ چاودێریکردنی هێڵی پێشەوەی نێوان ئیسڕائیل و میسر دامەزراوە، UNEFیش ئەرکی شەڕکەری نەبوو و مەبەست لێی بێلایەنکردنی ململانێکان بوو، کە بووە هۆی درووستبوونی یەکەمین هێزی ئاشتیپارێزی نەتەوەیەکگرتووەکان و یارمەتی کۆتاییهێنانی لەشکرکێشیی سێ لایەنەی ئیسڕائیل، بەریتانیا و فەرەنسا بۆ سەر میسر و غەززە.

بۆچی ئەمریکا بەردەوام ڤیتۆی بڕیارنامەی ئاگربەستەکان دەکات؟

واشنتۆن بەردەوام ڤیتۆی هەر بڕیارێکی ئەنجوومەنی ئاسایشی کردووە، کە داوای ئاگربەستی دەستبەجێ و هێنانی بڕێکی بەرچاوتر لە یارمەتییە مرۆییەکان بۆ فەلەستینییە گەمارۆدراوەکان دەکات. ئەمەش هەمان سیناریۆکانی ساڵی ١٩٥٠ی یەکێتی سۆڤیەت دووبارە دەکاتەوە بە درێژەدان و بەردەوامیی شەڕ. فرانسیسکا ئەلبانیز، ڕاپۆرتەری تایبەتی نەتەوەیەکگرتووەکان بۆ فەلەستین، ڕۆژی سێشەممە ڕایگەیاند کە “سوپای ئیسڕائیل شەڕی هەموو کەسێک و هەموو شتێک دەکات لە غەززە، لە نێویاندا UN و هاوکاتەش ئەڤریل بینۆیت بەڕێوەبەری جێبەجێکاری ڕێکخراوی پزیشکانی بێسنوور گوتی: “ئەمڕۆ زۆرینەی جیهان بەیەکەوە ڕاوەستان و داوای کۆتاییهێنان بەم خوێنڕشتن و ئازارەی غەززە دەکات، بەڵام ئەمریکا جارێکی دیکە بە ئەوەی ڕێگە بدات کوشتاری خەڵکی سڤیل لە غەززە بەردەوام بێت ڤیتۆی بڕیارنامەکەی کرد”.

ئەی مادەی ٩٩ چییە؟ کێ پەنای بۆ دەبردرێت؟

مادەی ٩٩، سکرتێری گشتیی دەتوانێت هەر بابەتێک بخاتە بەردەم ئەنجوومەنی ئاسایش، کە بە بۆچوونی خۆی مەترسیی لەسەر پاراستنی ئاشتیی و ئاسایشی نێودەوڵەتیی درووست بکات. ئەنتۆنیۆ گۆتێرێس سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ٧/١٢/٢٠٢٣ پەنای بۆ مادەی ٩٩ برد، کە مادەیەکە زۆر بەدەگمەن بەکاردەهێندرێت لە میساقی نەتەوەیەکگرتووەکان، کە دەستەڵات بە سکرتێری گشتیی دەدات “هەر بابەتێک کە بە بۆچوونی ئەو مەترسیی لەسەر پاراستنی ئاشتیی و ئاسایشی نێودەوڵەتیی درووست بکات” بیخاتە بەردەم ئەنجوومەنی ئاسایش، هەر بۆیە لە ماوەی سەرکایەتییەکەیدا بۆ یەکەمجار ئەم

دەستەڵاتەی بەکارهێنا، هەرچەندە مادەی ٩٩ دەستبەجێ نابێتە هۆی کردنەوەی ڕاستەوخۆی نەتەوە یەکگرتووەکان یان ئەنجوومەنی ئاسایش، بەڵام دەتوانێت پاڵنەرێک بخاتە بەردەم ئەنجوومەنی ئاسایش بۆ پێداچوونەوەی بڕیارنامەکانی پێشووی.
گۆتێرێس دەڵێت: "کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیی بەرپرسیارێتی ئەوەیە کە هەموو کاریگەرییەکانی بەکاربهێنێت بۆ ڕێگریکردن لە پەرەسەندنی زیاتر و کۆتاییهێنان بەم قەیرانە"، بانگەشە بۆ ئەوە دەکات کە ئاگربەست تاکە ڕێگەیەکە بۆ گەڕاندنەوەی "ئارامیی و مانەوە" لە غەززە.

فەرمان محەمەد
ئیتاڵیا/ زانکۆی بۆڵۆنیا

شەڕی ئیسرائیل و حەماس بەرەو ململانێیەکی فرەجەمسەری.. پارێزەر/ فەرمان محەمەد

شکست لە ئۆکرانیا و شکستێکی دیکە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ڕەنگە دوا بزماری تابووتی ئیمپراتۆریەتی ئەمریکا بێت. ٧ی ئۆکتۆبەر سیاسەتی ناوچەکە و ستراتیژیی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی گۆڕیی. ئەم گۆڕانکارییە لە سیاسەتدا دەنگدانەوە و کاریگەریی دوور مەودای دەبێت لە سەرانسەری جیهان، کە لە ئەنجامدا ناکۆکییەکان دەچنە ناو قۆناغێکی نوێوە، هەر ئەمەشە کە مەترسییەکانی هەڵکشانی شەڕەکە بەشێوەیەکی بەرچاو زیاد دەکات، شەڕێک کە لەوانەیە بەرەو دەرەوەی غەززە بکشێت.
ڕاکێشانی وڵاتانی دیکە، جیهان بەرەو شەڕێکی ناوچەیی و جیهانیی دەبات، کە لێکەوتەکانی بۆ ئەمریکا و ئیسرائیل بەتایبەتیی و جیهان بەگشتیی کارەساتبارتر دەبێت. بەشداریکردنی ڕاستەوخۆی ئێران لە شەڕەکەدا یان بە بڕیاری خۆی یان بە هەڵبژاردنی ئیسرائیل بۆ لێدانی ئێران؛ سیناریۆیەکی چاوەڕوانکراوە، لە گۆڕینی ململانێی ئێستا بۆ ئاگرکەوتنەوەیەکی سەرتاپاگیر.

ئەو وێنە ناشرینانەی کە لە هێرشە دڕندانەیەکەی سەر غەززە بەرهەم دێن، پێدەچێت بە تووندی سنووردارکردنی دانوستانی ئاشتیی عەرەبیی-ئیسرائیل بێت تەنانەت لەگەڵ شازادەی جێنشینی سعوودییە، کە زۆرترین خواست و بەرژەوەندیی کەسیی لەگەڵ ئیسرائیلدا هەیە.
بەپێچەوانەی فەرمانڕەواکانیان، هاودەنگیی لەگەڵ فەلەستین لەناو گەلانی عەرەبدا بە زیندوویی ماوەتەوە، تەنیا دوو لەسەتی گەنجانی سعوودیی پشتگیریی لە ئاساییکردنەوە لەگەڵ ئیسرائیل دەکەن.
ئەگەر ئەمریکا بەردەوام بێت لەشەڕەی نابەرانبەریی ئێستایی ئیسرائیل-حەماس، ئەوە ئەگەری دایساندنی ئاگرێکی گەورە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست چاوەڕوانکراوە، ئەوە نەک هەر لەڕووی سەربازیی و دیپلۆماسییەوە ئەمریکا لاواز دەکات، بەڵکوو چین و ڕووسیا وەک زلهێز بەشێوەیەکی بەرچاو بەرز دەکاتەوە. هەموو جیهانی موسڵمانان لایەنگری چین و دژە ئەمریکا دەبن، ئەمەش ڕەنگە ببێتە هۆی داشکانی دۆلار و کۆتایی هاتنی پترۆدۆلار، کە ئەمەش بە واتای کۆتایی هاتنی هەژموونی ئەمریکایە لە ناوچەکەدا.

ئاڵۆزتربوونی دۆخی جەنگ

بەلەبەرچاوگرتنی شکستە گەورەکە، بە تایبەت بە دەزگەی هەواڵگریی ئیسرائیل، کە پێشبینی هێرشێکی گەورەی لەم جۆرەیان نەکردبوو، نەک هەر بە تەواویی لە تاریکییدا بوون سەبارەت بە پلانەکان، بەڵکوو دیارە پێیان وا نەبوو هیچ شتێکی ئا لەم شێوەیە لەڕووی سیاسییەوە مومکین بێت، وا دەکات کە ئیسرائیل دڕندانەتر مامەڵە بکات کە ڕۆژانە گەمارۆ و قەیرانی مرۆیی لە غەززە بەرەو خراپتر و مەرگەساتتر هەنگاو دەنێت، چونکە ئیسرائیل ڕۆژانە چەندین هێرشی ئاسمانیی بە سەر هاوڵاتیانی غەززە ئەنجام دەدات. هاوکاتیش هێرشی زەمینیی مەترسیی شەڕەکەی زیادتر کردووە و زیاد لە دوو میلیۆن فەلەستینیی لە مەترسییەکی گەورەدا دەژین. نیگەرانییەکان لە زیادبووندان، چ لە ناوچەکە و چ لە ئاستی نێودەوڵەتیی، کە جەنگەکە ئەگەری زۆرە فراوانتر بێت. بەپێی بەرپرسانی ئیدارەی بایدن، پلانی نائاسایی ئامادە دەکەن بۆ جێهێشتنی زیاتر لە ٦٠٠ هەزار ئەمریکیی کە لە ئیسرائیل و لوبنان دەژین.

ڕاکێشانی ئێران بۆ جەنگەکە

پرسیارەکە ئەوەیە، کە ئاخۆ ئێران بۆ نێو سیناریۆکە پەلکێش دەکرێت، کە پێگەی زلهێزی ناوچەکەیە؟
تەنیا دوو ڕێگە هەیە، کە ئێران بتوانێت شەڕەکە بەرەو ئیسرائیل ببات: بەشێوەی وشکانیی و بالیستیی. ئەمە ڕوونە کە ئێران دوژمنێکی

سوێندخواردووی ئیسرائیلە. هاوکات کۆمەڵێک گرووپی چەکداریی ژێر هەژموونی خۆی لە ناوچەکەدا دامەزراندووە و ڕاهێنانی پێکردوون، چەکداری کردوون و بەردەوامیش لە پشتیوانیکردنیاندایە. گەورەترین و ناسراوترینیان حزبوڵڵای لوبنانە، جگە لەمە لەڕێگەی پرۆکسییەوە لە عێراق، سووریا و یەمەنیشدا ئامادەیی هەیە. بۆیە ئێستا ئێران لە جەنگی بەوەکالەتدایە و هەر جۆرە ئەگەرێکیش بۆ پەلکێشکردنی ڕاستەوخۆی، ئەوە ئێستا ئەگەرێکە، تەنانەت دەتوانین بڵێین ئەستەمە.

مەترسییەکانی فراوانبوونی ئەم شەڕە بۆ دووبەرە لەگەڵ لوبنان و سووریا

نیگەرانییەکان لە زیادبووندایە، کە شەڕی ئێستای نێوان ئیسرائیل و حەماس دەتوانێت فراوانتر بێت بۆ کردنەوەی بەرەی دووەم لەسەر سنووری باکووری ئیسرائیل لەگەڵ لوبنان، چونکە لوبنان وەک مەترسیدارترین بەرەی دووەمە دەناسێندرێت. بەڵام لەشکرکێشییەکی زەمینی ئیسرائیل بۆ سەر غەززە، دەتوانێت ئەم هەوڵانە بکاتە شتێکی جێی مشتومڕ. حزبوڵڵا ڕەنگە شکستی کەی ئەگەری حەماس بە هێڵی سوور بزانێت و ناچاری بکات ڕێوشوێنی زۆرتر بگرێتەبەر.

ئەمە مانای ئەوەیە کە گرووپەکانی وەک حزبوڵڵا، دەتوانن زیانێکی گەورە بە سوپای ئیسرائیل بگەیەنن، بە ئەنجامدانی شەڕێکی ناهاوسەنگ و تاڕادەیەک بە چەکی تەکنەلۆژیای نزم و هەرزانتر، وەک فڕۆکەی بێفڕۆکەوان، نارنجۆکی هاژەکیی و هاژەکی دژە تانک.

ئیسرائیل لەمێژە هۆشداریی دەدات لەوەی وەڵامدانەوەی بە شەڕێک، کە حزبوڵڵای لوبنانی تێدابێت، بەرفراوان و مەرگەساتتر دەبێت. لە ئەگەری حیساباتی هەڵەوە، کە لە دەرەنجامی بەردەوامبوونی هێرشی ئیسرائیل سەرهەڵدەدات، دەبێتە ململانێیەکی تەواو مەزن. ڕاکێشانی حزبوڵڵا بۆ شەڕەکە و لە ئەگەری پەرەسەندنی هێرشەکانی ئیسرائیل، حزبوڵڵا دەتوانێت بەپێی ڕێڕەوی شەڕی ئیسرائیل و حەماس، حسابی خۆی بگۆڕێت و شەڕەکە فراوانتر بکات و بەرەی دووەم لەگەڵ ئیسرائیل بکاتەوە. لێرەدا زۆر شت بەندن بە بارودۆخ و کاردانەوەی شەقامی عەرەب و مسووڵمانەکانەوە.

بەرەی شەڕ لەگەڵ سووریا

ئێستا سووریا ناوچەیەکی چالاکانەی شەڕی ئیسرائیل و ئێرانە. لە ماوەی چەند ساڵی ڕابوردوودا سووریا چالاکترین گۆڕەپان بووە لە شەڕی سێبەر و بەردەوامی نێوان ئیسرائیل و ئێراندا. لە ساڵی ٢٠١٧ەوە حکوومەتی ئیسرائیل هەڵبژاردەی گۆڕینی ڕێساکانی

بەشداریکردنی لە سووریا هەڵبژارد و هێرشەکانی بۆ سەر بریکارەکانی ئێران و بەمەش ئامانجە سەربازییە سەرەکییەکانی سەر سووریای خێراتر و زیادتر کرد. سووریا بە ناوچەیەکی چالاکی ڕووبەڕووبوونەوەی ئیسرائیل و ئێران دادەندرێت؛ بۆیە ئاسۆی کردنەوەی بەرەیەکی نوێ لەم شەڕەدا پێشبینیکراوە، بەو پێیەی ئێستا چالاکیی جووڵەی بەرچاو لەنێوان ئیسرائیل و ئێران لە سووریا لەئارادایە.
هێزەکانی ناوچەکە، هێرشێکی زۆریان کردووەتە سەر ئامانجەکانی ئەمریکا لە عێراق و سووریا و چەندین هاژەک (مووشەک) و فڕۆکەی بێفڕۆکەوان لە یەمەن لەلایەن حوسییەکانەوە تەقێندراون و بەرپرسانی ئەمریکاش بە ئاشکرا نیگەرانن لەوەی کە یەمەن بەرەو نێو ململانێکە دەخزێت.

هێشتا تەمی ڕووداوە پەرەسەندووەکان بە تەواوی بەرز نەبوونەتەوە. بەڵام ئەوە ڕوونە، کە لە ٧ی تشرینی یەکەمدا، جیهان بە هێرشێکی شکستخواردوو بۆ سەر ئیسرائیل ڕاچڵەکی، کە گەورەتر لە پیرڵ هاربەر (بەندەری مرواریی) یان ١١ی سێپتەمبەر، نەک تەنێ لە دەرەنجامە ستراتیژییەکانیدا، بەڵکوو لە دەرەنجامە دەروونییەکانیشدا بوو.
پێشتر بینیمان حەماس دەتوانێت چی بکات، بەڵام حزبوڵڵا سەت هێندە شارەزاتر و ئامێری باشتری هەیە. لە ماوەی دەیەی ڕابوردوودا حزبوڵڵا لە سووریا شەڕی لەگەڵ ئەو گرووپانەوە کە لەلایەن ناتۆوە، کە پڕ چەک دەکرێن و پارەیان بۆ دابین دەکرێت. لەگەڵ ئەوەشدا، بە پێچەوانەی حەماس، حزبوڵڵا خاوەنی چەندین چەکی ئاڵۆز و چالاکییە، وەک مۆبایل کروز و هاژەکی ڕێنمایکراو، کە مەودابە و دوورمەودان.
لە کۆتاییدا، ئەگەر سووریا و ئێران بڕیاری پڕچەککردنی حزبوڵڵا لە لوبنان و حوسییەکان لە یەمەن بدەن، ئیسرائیل ڕووبەڕووی دوو بژاردە دەبێتەوە: یەکەمیان شکست قەبووڵ بکات و ئاشتیی هەڵببژێرێت، دووەمینیان دەستپێکردنی شەڕێکی سەرتاسەریی هەرێمیی، بە پشتیوانیی ئەمریکا و ناتۆ و بەردوومانی لوبنان، سووریا، عێراق، یەمەن و ئێران لەخۆبگرێت. هەرچەندە لە بژاردەی دووەمدا تەنیا هەنگاوێک لە جەنگی سێیەمی جیهانیی دوور دەبێت.
ماوەتەوە بڵێین، کە بارودۆخی شەڕی ئیسرائیل و حەماس لە ڕۆژ و هەفتەکانی داهاتوودا، خێرایی، هەڵسوکەوت و ڕێڕەوی خۆیی دیاریی دەکات کە ئایا ململانێیەکە تەنیا لە ئیسرائیل و غەززەدا دەمێنێتەوە، یان دەتەقێتەوە و دەبێتە ململانێیەکی بەرفراوانتر.

پارێزەر/ فەرمان محەمەد

شەڕی فەلەستین – ئیسرائیل و داڕووخانی وەهمیی گەورەی مۆساد.. فەرمان محەمەد

هێرشی لەناکاو بۆ سەر ئیسرائیل شکستی شەککەری دەزگە هەواڵگرییەکان پێشان دەدات، کە ئەمە یەکێکە لە گەورەترین شکستەکانی هەواڵگریی ئیسرائیل لە دوای شەڕی یۆم کیپوری ساڵی ١٩٧٣ەوە؛ کە توانای هێرشەکە ناتواندرێت کەم بکرێتەوە یان بۆ زاراوەیەکی کەمتر بخرێتەڕوو.

وردبینیی هێرشەکە سیستەمی هەواڵگریی ئیسرائیلی شەککرد، کە ئەمەش شکستی هەواڵگریی و بەرگرییە، کە نەیتوانیووە بەرگریی پێویست بە هاوڵاتیانی مەدەنیی ئیسرائیل دابین بکات. ئەمە جۆرێکە لە پیرڵ هاربەر و یانزدەی سەبتەمبەر بە ئیسرائیل، کە تا ئەمڕۆ واقیعێک هەبووە، بەڵام ئەم شکستە بەرەوڕووی واقیعێکی دیکەی کردینەوە.

واقیعێک کە تێگەیشتنێکی دیکەمان پێدەدات لەمەڕ سیستەمی بەرگریی پێشکەوتوو و تەکنەلۆژیای سەردەم، لەهەمبەر هێزێک بە تاکتیکی کلاسیک و چەکی ئاسایی.

ئیسرائیل هەمیشە شانازی بە بەرگرییە سنوورییەکانی خۆیەوە دەکرد، کە هیچ چاوێک بەڕواڵەت نەتواندرێت بچێتە ژوورەوە، بەتایبەتی سیاج و دیواری پێشکەوتووی سنووریی و دیواری کۆنکرێتی لە نزیک غەززە، بەڵام لەم هێرشەدا دەیان چەکدار بە کەرەستەی زۆر سادەی جەنگ لە چەند شوێنێک لەڕێگەی ئاسمانیی، وشکانیی و دەریاییەوە دزە دەکەنە ناو سنوورە قەڵادارە قورس و سەختەکانەوە، کە لە پشوویەکی کورتدا وەا تەکەیان بەئاگا گرت.

هێرشەکە دەزگەی ئەمنیی ئیسرائیلی لە دۆخێکی نائاساییدا ڕاشڵەقاند و سەرکەوتوو بوو لە کاڵکردنەوەی پێگەی گەورە و بێوێنەی چەندین ساڵەی ئیسرائیل. بەرپرسانی ئیسرائیل بەهۆی ئەو هێرشە بەوێنەیەی حەماس ڕووبەڕووی پرسیار دەبنەوە و پرسیار لەسەر شکستی دەزگەی هەواڵگریی بەناوبانگی مۆساد دەورووژێندرێت، لەکاتێکدا

بەگوێرەی هەواڵەکی بی بی سی، ئیسرائیل خاوەنی بەرفراوانترین، زۆرترین بودجە و تۆڕی هەواڵگرییە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.

شکستی دەزگە هەواڵگرییەکانی ئیسرائیل

شکستەکە زیاتر سەرنجڕاکێشە بەو پێیەی کە خزمەتگوزارییە ئەمنییەکانی ئیسرائیل، سەرچاوەیەکی بەرچاو بۆ چاودێریکردنی کۆمەڵگەی فەلەستین و لەناویاندا حەماس، لەڕێگەی تۆڕەکانی سەرچاوەی مرۆیی و هەروەها تەکنەلۆژیای چاودێریکردنەوە تەرخان دەکەن. شکستەکە تەنیا لە کۆکردنەوەی هەواڵگرییدا نەبووە، بەڵکوو پێدەچێت بێتواناییەکی سیستماتیکی هەبێت بۆ کۆکردنەوە و شیکردنەوەی داتا هەواڵگرییەکان. لە کاتێکدا کە دەزگەکانی وەک مەساد، فەیلەقی هەواڵگریی و دەزگەکانی ئاسایشیی لە ڕابوردوودا ستایشی سەرکەوتنەکانیان لێدەکرا، بەڵام ئەم ڕووداوە پرسیار و گومانی خستووەتە ڕوو. بەلە بەرچاوگرتنی ناوبانگ، دووربینیی، ئەزموون، دەستکراوەیی و بەخساندنی ژینگەی نێودەوڵەتیی دەزگە هەواڵگرییەکانی؛ بە تایبەت مەساد، ئێستا لەژێر پرسیاردان و هەڵسەنگاندنی بۆ دەکرێتەوە.

هۆکارەکانی پشت شکستەکەی مەساد

- قەبارە و خێرایی هێرشەکە؛ گەورەیی هێرشەکە لەگەڵ جێبەجێکردنی خێراییدا، میکانیزمەکانی بەرگریی ئیسرائیلی لە دۆخێکی خراپ و بێهیوادا هێشتەوە.
- بێتوانایی هەواڵگریی ئیسرائیل؛ بێتوانایی لە پێشبینیکردن یان بەرپەرچدانەوەی “ئۆپەراسیۆنی لافاوەکەی ئەقسا”، کێشەیەکی قووڵی چەسپاو پێشان دەدات، شارەزایانی هەواڵگریی و سەربازیی باس لەوە دەکەن کە نەیانتوانیووە بچنە ناو تۆڕی پلاندانانی ئاڵۆزەوە، کە لەلایەن حەماسەوە دارێژراوە.
- وەهمی ئەتۆمیی ئێران؛ هەندێک لە شارەزایان پێیانوایە کە ئیسرائیل ئەوەندە بە تەواویی سەرقاڵی بەرەنگاربوونەوەی ئێران و هەوڵەکانی پووچەڵکردنەوەی بەرنامە ئەتۆمییەکەی کۆماری ئیسلامیی بووە، کە حەوشەی ماڵەکەی خۆی پشتگوێ خستووە. ئەمە خەڵکی خستووەتە ناو هەستێکی ساختەی ئاسایشەوە.
- وردبینیی هێرشەکە؛ وردبینیی هێرشەکە سیستەمی ئاگادارکردنەوەی ئیسرائیلی شەککرد و پلانی وردی پشت هێرشەکە دڵنیایی ئەوە دەدات کە هەم هەماهەنگ و هەم بە تەواویی

چاوەڕواننەکراو بووە، کە ئیسرائیلی لە زۆرترین حاڵەتی لاوازیدا گرت.

پاڵنەرەکانی پشت تۆفانی ئەقسا

گرژییەکانی پێش هێرشەکە، چەند مانگێک پێش ئەم هێرشە پڕ بوو لە گرژیی، کە لە پرسەکانی وەک تووندوتیژیی مزگەوتی ئەقسا و بەردەوامیی گەمارۆ و داگیرکاریی سەرچاوەی گرتبوو.

پلانی لەخۆودا گیران

ئیسرائیلییەکان بەشێوەیەکی نائاسایی لەخۆودا گیران، سەرەڕای ئەوەی ئیسرائیل یەکێکە لە بەهێزترین هێزی سەربازیی ناوچەکە؛ کامێرای ئەمنیی سەرسنوور، بوونی کارمەندانی هەردووک کۆمپانیای شین بێت و مەساد لە مەیدانەکەدا، هەستەوەری وێنەگرتنی گەرمیی/ جووڵەی پێشکەوتوو و تەنانەت سیاجکردنی سنووری ئاڵۆز، بەڵام هێرشەکە زیاتر شۆککەرە بەو پێیەی دوای ٥٠ ساڵ لە شکستی ئیسرائیل دێت لە هێرشێکی لەناکاودا، کە میسر و سووریا ئەنجامیاندا. بێگوومان دەزگەی هەواڵگریی پشکی خۆی لە بەرپرسیاریی هەڵدەگرێت. بەهۆی نەبوونی زانیاریی، سەرەڕای ناوبانگ، توانا و هەژموونی هەواڵگریی. ئەمەش گەورەیی، وردیی پلانەکە و بەتوانایی زیاتریی دەزگە هەواڵگرییەکانیان دەردەخات. هێرشەکە بەو ئامادەکارییە کراوە، کە زۆربەی ئەندامانی بزووتنەوەکە ئاگاداریی وردی پلانەکە و کاتی جێبەجێکردنی نەبوون، بەڵام بەشداریکردنی هەزاران چەکدار، ڕاهێنانی تووند و فراوانیی هێرشەکە و خەوتوویی دەزگە هەواڵگرییەکان، جیهانی ڕاچڵەکاند.

ئەلی مارۆن، سەرۆکی پێشووی هێزی دەریایی ئیسرائیل ئاماژەی بەوەدا، کە ”هەموو ئیسرائیل لە خۆی دەپرسێت: کوا IDF، کوا پۆلیس، کوا ئاسایش؟ شکستێکی گەورەیە؛ پلەبەندییەکان بە سادەیی شکستیان هێناوە”.

هەروەها ڕۆژنامەی تایمز ئۆفی ئیسرائیلیی لە زاری ئامەس یادلین، بەرپرسی پێشووی هەواڵگریی IDF ـەوە نووسیویەتی ”هێرشەکە دەنگدانەوەکانی جەنگی یۆم کیپوری وەرگرتووە – هێرشێکی دیکەیە کە بە شکستی هەواڵگریی دیاری کراوە”، کە بە دەیان ئیسرائیلیی؛ دزەکردنە کوشندەکەی حەوتی ئۆکتۆبەر، یەکسەر یادەوەرییە ئازاربەخشەکانی جەنگی ئۆکتۆبەری ١٩٧٣ی زیندوو کردەوە.

پەنجەی تۆمەتی ئیسرائیل

بە زیادبوونی لێکەوتە ئەمنییەکان، ئیسرائیل پەنجەی تۆمەتبارکردنی

خەی ئاڕاستەی تاران دەکات، بەهۆی ڕێکخستنی هێرشەکانی حەماس. ڕەنگە هێرشەکان لەدایکبووی توڕەیی بن، بە تایبەتی لە ڕەفتاری چەند مانگەکی هاوپەیمانیی نەتەنیاهۆ، لەوانەش ئیستفزازی مزگەوتی ئەقسا، بەڵام ئێران و ئەو هێزانەی کە پشتیوانیان دەکات، ئامانجێکی ستراتیژیی درێژخایەنتریان هەیە، ئەویش پووچەڵکردنەوەی ئاساییکردنەوەی پەیوەندییەکانی نێوان سعوودیە و ئیسرائیلە، هەنگاوێک کە ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا چەسپاندوویەتی، بەڵام لە چاوی ئێراندا فەلەستینییەکان لە دوا سپۆنسەری کاریگەرییان بێبەش دەکات.

فەرمان محەمەد

ئیتاڵیا / زانکۆی بۆڵۆنیا